

Tammisal on kritiikin kärki hukassa

Taina Kinnunen

Osmo Tammisal on teosta *Rakkauden evoluutio* parinvalinnan evolutiivisesta perustasta on tervehdittävä ilolla ja mielenkiinnolla. Muiden ansioiden ohessa teos muistuttaa ongelmista, joita muiden lajien kategorinen (ja hierarkkinen) erottelu ihmisestä sekä tietyn sukupuoliteoretisoinnin täydellinen irtaantuminen suvullisesta lisääntymisestä aiheuttavat. Outoa on kuitenkin, että hän sortuu vastineessaan (*TT* 1/2006) Sari Charpentierille (*TT* 8/2005) juuri siihen, mistä syyttää Charpentieria: keskustelemattomuuteen tosiasiaväitteistä.

Luonnontieteiden ja ihmistieteiden väliseen suhteeseen voi suhtautua ontologisesti vähintään kahdella tavalla: 1) niillä katsotaan olevan yhteiset päämäärät ja käsitteistöt tai 2) ne ovat ainakin osittain yhteismitattomia ihmistieteiden tutkimuskohteen ja tutkijan samuudesta johtuvan erityisluonteen takia (esim. *Raatikainen* 2004).

Tammisal on edustama tiedekäsitys edustaa ensin mainittua, ns. monistista kantaa. Tähän pohjaa hänen vaatimuksensa siitä, että sosiaalitytieteiden tulee olla palautettavissa eräisiin

fundamentaaliin luonnontieteisiin. Loogisesti tästä tulisi kuitenkin seurata myös sen vaatimus, että luonnontieteiden väittämien ei tulisi olla ristiriidassa sosiaali- ja kulttuuritieteiden (mm. naistutkimuksen) löydösten kanssa.

Tässä ei ole kysymys moraalisesta tai poliittisesta mielipiteestä. Esimerkiksi seksuaalisuuteen, sukupuolisuuteen ja kauneuteen liittyvisä ihanteissa, normeissa ja uskomuksissa (mukaan lukien tieteelliset selitykset) esiintyy eroavaisuuksia yhteneväisyyksien ohessa, kuten Tammisalokin myöntää. Tällöin on mieletöntä vaatia, että ensin opiskelemme tietyt ”biologiset tosiasiat” ja vasta sitten perehdymme siihen, mitä niiden ”yli” mahdollisesti jää. Silmien ummistaminen sosiokulttuurisilta faktoilta, empiirisiltä löydöksiltä ja niiden selityksiltä, kaivaa kuoppaa itse biologisilta selityksiltä.

Peilauksen olisi aidossa biososiaalisessa tutkimuksessa, josta muiden muassa Anna Rotkirch ja J-P Roos ovat tässä lehdessä keskustelleet, oltava vastavuroista sen selvittämiseksi, mikä on ”biologista” ja mikä ”kulttuurista”, vai onko näistä edes järkevää puhua erikseen.

Evoluutioteorian selitysvoinnan todisteeksi eivät riitä monetkaan niistä empiiristen kokei-

den tuloksista, joihin Tammisalo viittaa teoksessaan. Usein nämä kertovat jotain mieltymyksistä ulkonäköön tai muuhun parinvalinnan kannalta merkitykselliseksi esitettyyn piirteeseen. Kokeiden tulokset eivät välttämättä kerro niiden perimmäisistä syistä mitään. Niitä voitaisiin aivan yhtä hyvin käyttää näyttöinä kulttuurin vaikutuksista.

Tällä en väitä, ettei esimerkiksi suuntaa antavaa universaaliala mieltymystä lantion ja vyötärön suhteesta (WHR) molemmilla sukupuolilla olisi olemassa tai että nuoruus ja terveys olisivat mielivaltaisesti pelkästään länsimaissa valikoituneita kauneuden määreitä. On kuitenkin todettu, että esimerkiksi WHR-mieltymyksissä on sellaisia kulttuurisia vaihteluja, että naisten maagisen 0,7 ja miesten 0,9 suhdelukujen painottaminen universaaliksi merkittävinä attraktioina on kyseenalaista. Lisäksi mieltymyksen noihin suhdelukuihin on todettu kehittyvän länsimaalaisillakin vasta 10 vuoden iässä, mikä arvellaan johtuvan myös kulttuurisista syistä (ks. *Connolly* ym. 2004).

Epäilemättä äärimmäiset poikkeamat ihmisen "ideaalityypistä" karsiutuvat – harva kulttuurintutkijakaan kieltää ihmisen ja vaikkapa kissan ruumiillisen perusrakenteen – mutta elinkelpoisiiin piirteisiin mahtuu sittenkin liikkumavaraa. Eikä nuoruuden sisältyminen kauneuden tunnusmerkkeihin riitä selittämään vaikkapa länsimaalaisen kulttuurin nuoruuden ja seksuaalisuuden maniaa.

Toisaalta biologisista peruskehikoista on pitkä matka moniin kauneuden, seksuaalisuuden ja parinvalinnan kannalta merkittäviin ilmiöihin, kuten naisten ja miesten ympärileikkauksiin, kauneusleikkauksiin, tatuointeihin, prostituutioon, laihuutta ja lihavuutta tuottaviin syömishäiriöihin, erilaisiin pukeutumistapoihin napapaidoista burkhiin, ihon länsimaisesta ruskettamisesta ihon itämaiseen valkoiseksi puuterointiin ja moniin muihin pelkän evoluutioteorian valossa käsittämättömiksi jääviin ruumiintekniikoihin. On etsittävä kulttuurisia syitä myös sille, miksi molemmilla sukupuolilla seksuaalisesti merkitseviksi valikoituneita piirteitä, kuten penis ja rinnat, korostetaan vaihtelevasti (vrt. *Etcoff* 1999).

Moniin Tammisalon teoksessaan esittämistä yleistyksistä löytyy luultavasti yhtä viisastuttavia selityksiä niin kulttuurintutkimuksen kuin evoluutioteorian piiristä. Näitä ovat esimerkiksi naisen ulkonäön "aiempi vanheneminen", naisten "uskollisuus," naisten nihkeä suhtautuminen pornoon tai sukupuolten ulkonäöllisten

ominaisuuksien tärkeys.

Aiheita koskevat empiiriset tulokset ovat vajaita ja epäyhteneviä, mikä tekee kauneuden merkityksestä monimutkaisen palapelin jo yksinomaan evoluutioteorian valossa (ks. esim. *Geary* ym. 2004; *Singh* 2004).

Eivät liioin Tammisalon esittämät biologiset "tosiseikat" selvennä historiallisia ja kulttuurisia vaihteluita naisten ja miesten seksuaalisessa nautinnossa, seksuaalimoraalissa, seksikäyttäytymisessä tai vaikkapa käsityksissä seksuaalisista poikkeavuuksista. Niiden selvittämiseksi tarvitaan nimenomaan monenlaisten yhteiskunnallisten käytäntöjen tutkimista. Sosiaaliset ja taloudelliset valtasuhteet sekä järjestelmät, ideologiat ja teknologian kehitys vaikuttavat ratkaisevasti seksuaalisuuteen. Syytä ei ole myöskään väheksyä tutkimusta, joka pyrkii ennen kaikkea kuvaamaan empiiristä todellisuutta. Ilman sitä ei ole mitään selittää. Tätä kaikkea muun muassa naistutkimuksen edustajat, sosiologit ja kulttuuriantropologit tekevät.

*

Itselleni on jäänyt epäselväksi, mitä Tammisalo oikeastaan haluaa kritisoida. Hän toteaa teoksessaan useaan otteeseen, kuinka erilaiset muoti-ilmiöt erilaisine kulttuurisine merkityksensä ilmoineen suorastaan itsestään selvästi muovaavat kauneusmieltymyksiämme ja parinvalintaa. Kuuluuko näiden tutkiminen Tammisalon mielestä kulttuurintutkijoiden ja/vai biologien työnkuvaan? Jos kulttuurintutkija saa näitä aiheita tutkia, mistä asti ja millaisten aiheiden parissa hänen on lähdeittävä evoluutioteoriasta liikkeelle?

Ainakaan Tammisalon asiantuntemus kulttuuritieteellisten käsitteiden osalta ei vakuuta. Puhe kulttuurista yksioikoisesti tiettyjen universaaleja yksilöpsykologisia ominaisuuksia kantavien yksilöiden summana ei selitä alkuunkaan kulttuurisia mekanismeja. Kulttuurinen potentiaali on tietysti biologista (elämän) potentiaalia – mitä muuta se voisi olla, mutta kulttuurisen todellisuuden selvittely vaatii erityisalojen tietämystä. Toisaalta biologinen on myös sosiaalista, kuten naistutkimuksen ja kulttuuriantropologian lisäksi esimerkiksi psykologian, lääketieteen ja aivotutkimuksen piirissä on tähdennetty.

Kirjoittaja on tutkijatohtori Taideaineiden ja antropologian laitoksella Oulun yliopistossa.

KIRJALLISUUTTA

Connolly, Jennifer M. & Slaughter, Virginia & Mealey, Linda (2004): "The Development of Preferences for Specific Body Shapes". *The Journal of Sex Research* 41 (1): 5-15.

Etcoff, Nancy (1999): *Survival of the Prettiest – The Science of Beauty*. New York: Anchor Books.

Geary, David C. & Vigil, Jacob & Byrd-Craven (2004):

"Evolution of Human Mate Choice". *The Journal of Sex Research* 41 (1): 27-42.

Raatikainen, Panu (2004): *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Singh, Devendra (2004): "Mating Strategies of Young Women: Role of Physical Attractiveness". *Journal of Sex Research* 41 (1): 43-54.

Tammisalo, Osmo (2005): *Rakkauden evoluutio – Ihmisen parinvalinnan biologiaa*. Helsinki: Terra Cognita.